

Innlandet
fylkeskommune

FV.24 AMUNDRUDBAKKA

Matjordplan

Rev.	Revisjonen gjelder	Dato	Utarb. av	Kontr. av	Godkj. av	
01	Revidert etter kommentarer fra Innlandet Fylkeskommune	16.01.2026	ROAA	RAGH	VIME	
00	Første utgave	24.11.2025	ROAA	RAGH	VIME	
Tittel: Fv.24 Amundrudbakka Matjordplan		Ant. sider				
		27				
		Produsent	NIRAS Norge AS			
Planfase: Prosjektering		Dokument nr.	X403		Rev.	
					01	

Rev.nr.	Dato	Beskrivelse	Utarbeidet av	Verifisert av	Godkjent av
01	16.01.2026	Fv. 24 Amundrudbakka - Matjordplan	ROAA	RAGH	VIME

Innhold

1.	Innledning.....	6
1.1	Beskrivelse av prosjektet.....	6
1.2	Om matjordplanen.....	8
1.3	Rammebetingelser	8
2.	Beskrivelse av matjord som berøres.....	8
2.1	Generelt om jordsmonn.....	8
2.2	Jordkvalitet.....	9
2.2.1	Drift på jordbruksarealene i planområdet.....	11
2.3	Forekomst av floghavre, planteskadegjørere og fremmede arter	14
3.	Tiltak for å ivareta matjord	17
4.	Utførelse av jordflytting	18
4.1	Generelt om prøvetaking	18
4.2	Hindre spredning av planteskadegjørere	18
4.3	Oppgraving	18
4.4	Mellomlagring	19
4.5	Etablering av riggområder	19
4.6	Tilbakeføring.....	19
5.	Oppsummering – «Huskeliste» for utførende	20
6.	Usikkerhet og uavklarte forhold	21
7.	Referanser	22
	Vedlegg	23
1.	Rammebetingelser	23
1.1.1	Regelverk.....	23
1.1.1.1	Jordlova.....	23
1.1.1.2	Matloven.....	23
1.1.1.3	Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere	23
1.1.1.4	Forskrift om floghavre.....	23
1.1.1.5	Naturmangfoldloven	23
1.1.1.6	Forskrift om fremmede organismer	24
1.1.1.7	Statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet.....	24

1.1.2	Nasjonale føringer	24
1.1.2.1	Jordvernstrategi	24
1.1.3	Kommunale føringer	24
1.1.3.1	Kommuneplan 2023-2035, Stange kommune	24
2.	Oversikt over arealbeslag av dyrka jord.....	25
2.1	Beslag av permanent og midlertidig fulldyrka jord og innmarksbeite, nord i tiltaksområdet	26
2.2	Beslag av permanent og midlertidig fulldyrka jord, sør i tiltaksområdet	27

Sammendrag

Innlandet fylkeskommune, Samferdselsavdelingen, seksjon Veg er ansvarlig for nye vegtiltak på fylkeskommunens vegnett. Enhet Plan og prosjektering har ansvaret for å utarbeide grunnlaget for tiltak, teknisk plan, reguleringsplaner og byggeplaner. Utbygging Øst gjennomfører prosjekter i østre del av Innlandet, ett av disse prosjektene er FV. 24 Amundrudbakka, ca. 20 km sørøst for Hamar, i Stange kommune. Vegstrekningen omfatter i hovedsak stigningene i Amundrudbakka, som i dag har utfordrende stigningsforhold, noe som er hovedgrunnen for at veglinjen nå justeres.

Det er gjennomført prosjektering av veglinja for Fv. 24 Amundrudbakka. Vegstrekningen er prosjektert slik at stigningsforholdet blir redusert fra dagens 10–11 % til om lag 6 %. Dette vil oppnås ved å tilrettelegge for jevn stigning ved å fjerne to kuler og fylle opp veglinja i lavbrekk. Vegstrekningen er ellers planlagt utvidet til en 7,5 m bredde og med gang- og sykkelveg i 3 m bredde. Planarbeidet er en justering av eksisterende veglinje, men vil medføre noen endringer i forhold til eksisterende situasjon. Tiltaket vil føre til arealbeslag utover eksisterende veglinje, og dette vil blant annet føre til inngrep i dyrka jord. Det er ca. 14 daa dyrka jord som blir permanent beslaglagt ved gjennomføring av tiltaket. Det midlertidige beslaget av dyrka jord i forbindelse med gjennomføring av tiltaket er på ca. 7,8 daa.

Jordloven og matloven står sentralt ved håndtering av jordbruk i arealplanlegging. I henhold til § 9 i jordloven må ikke dyrket jord brukes til formål som ikke tar sikte på jordbruksproduksjon. Dyrkbar jord må ikke disponeres slik at den ikke blir egnet for jordbruksformål i fremtiden. Dersom dyrket jord skal brukes til annet enn jordbruksformål, vil dette kreve dispensasjon. Myndighet etter jordlovas § 9 er delegert til kommunen i rundskriv M-34/95 [1]. Matlovens § 18 sier at enhver skal utvise aktsomhet slik at det ikke oppstår fare for utvikling eller spredning av planteskadegjørere.

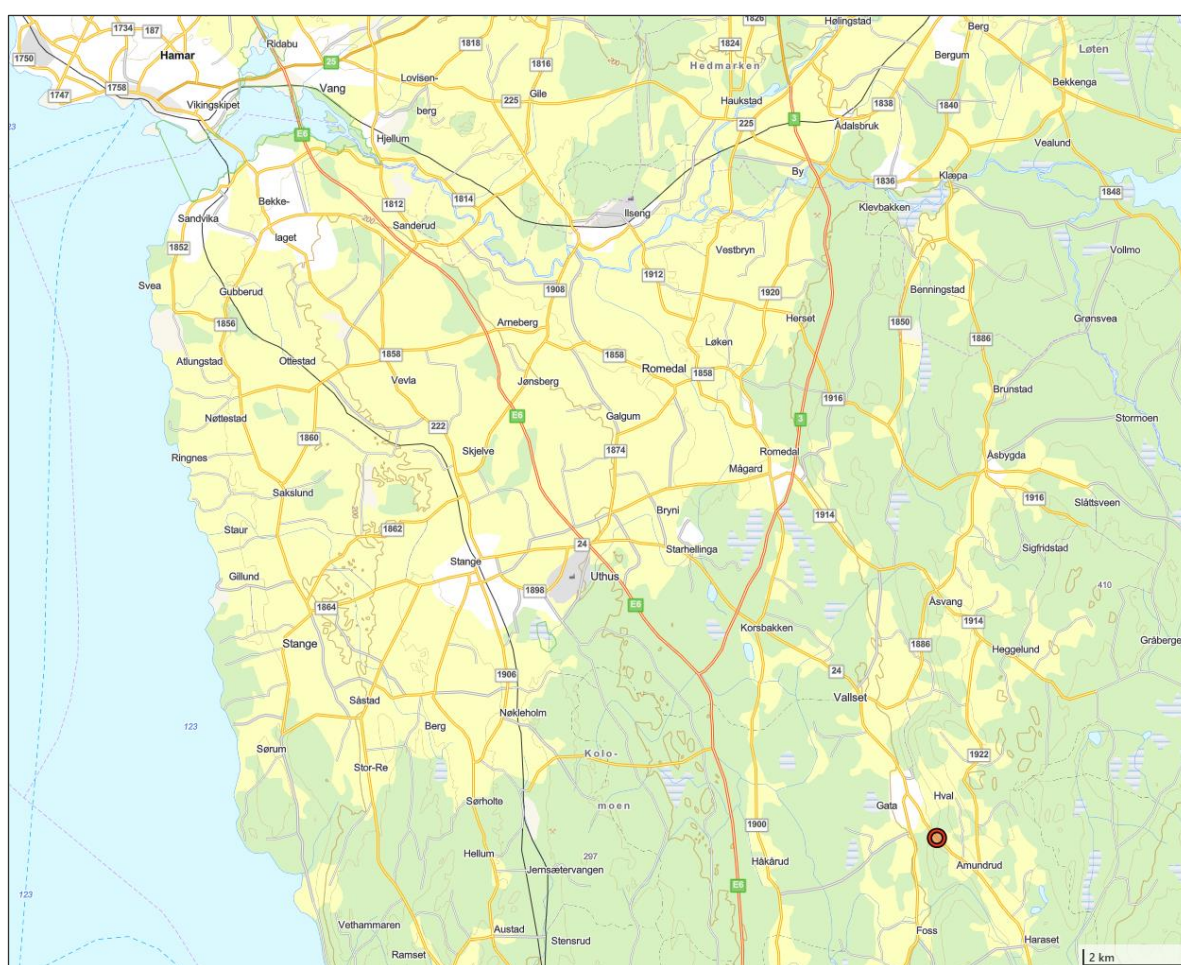
Matjordplanen er en fagrapport som tar utgangspunkt i planlagt tiltak. Begrepet dyrka jord som benyttes i denne rapporten omfatter fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite. Planen er utarbeidet samtidig med detaljreguleringsplanen og vil bli oppdatert basert på detaljering i byggeplanfasen. Gjennomføring av viktige punkter i matjordplanen sikres i planbestemmelser til reguleringsplanen.

Formålet med matjordplanen er å sikre at midlertidig beslaglagte områder tilbakeføres etter endt anleggperiode og at matjord fra permanent beslaglagte områder utnyttes på en god måte som er i samsvar med regelverk og avtaler gjort med grunneiere. Etterbruk av permanent beslaglagt matjord, er foreløpig ikke bestemt. Matjordplanen må derfor oppdateres i senere fase.

1. Innledning

1.1 Beskrivelse av prosjektet

Innlandet fylkeskommune, Samferdselsavdelingen, seksjon Veg er ansvarlig for nye vegtiltak på fylkeskommunens vegnett. Enhet Plan og prosjektering har ansvaret for å utarbeide grunnlaget for tiltak – teknisk plan, reguleringsplaner og byggeplaner. Utbygging Øst gjennomfører prosjekter i østre del av Innlandet, ett av disse prosjektene er FV. 24 Amundrubbakka, ca. 20 km sørøst for Hamar, i Stange kommune. Se plassering på kart i Figur 1-1.

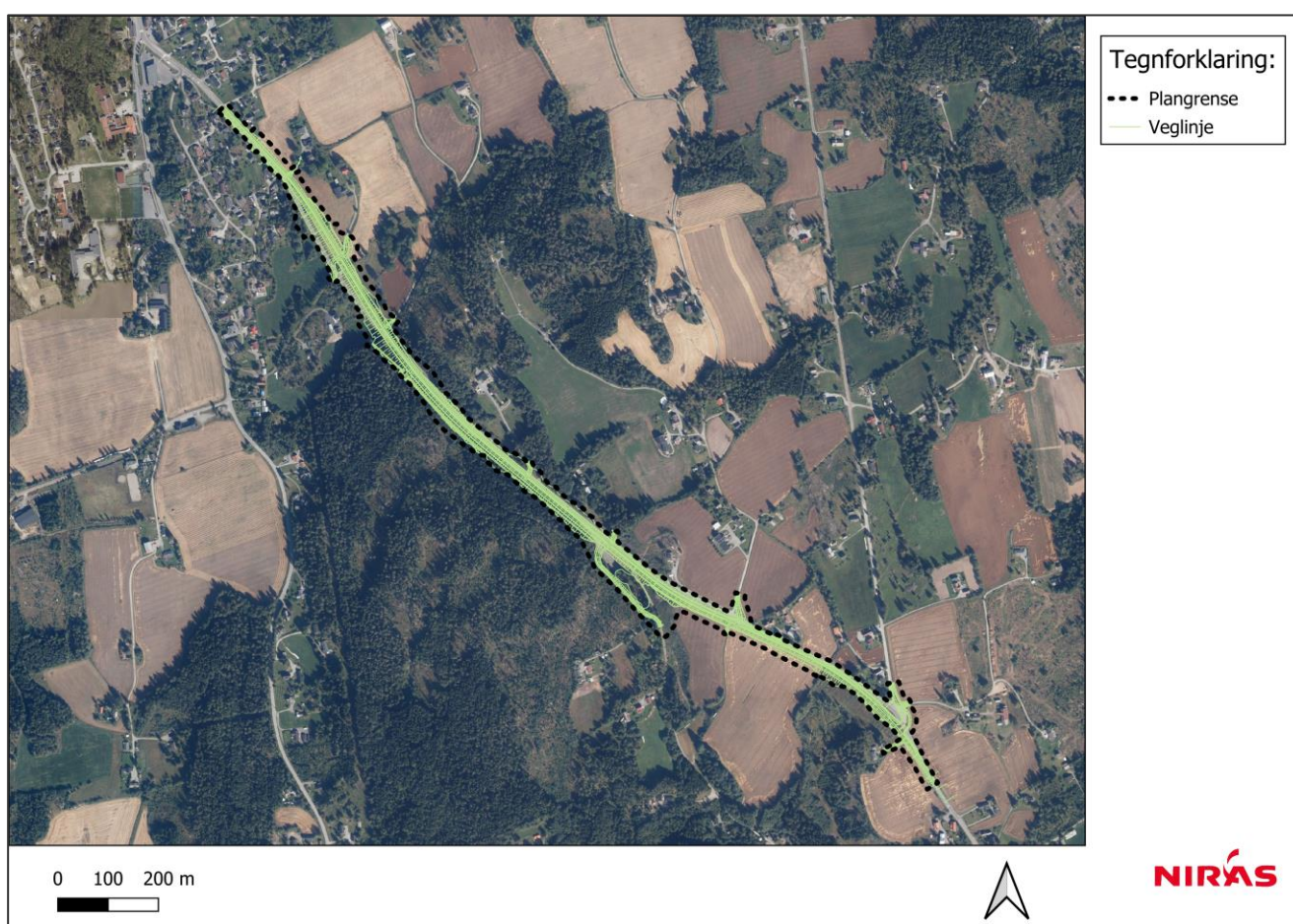
Figur 1-1: Oversiktskart med geografisk plassering av tiltaket, indikert med rød sirkel.

Fv. 24 har begrenset fremkommelighet for tunge kjøretøyer, spesielt vinterstid, i hovedsak grunnet stigningsforholdene med opptil 11 % stigning. Med bakgrunn i utfordringene på strekningen bevilget Innlandet fylkesting, i forbindelse med budsjettarbeidet for 2024, 200 millioner til prosjektet. Det ble da igangsatt et forprosjekt for strekningen. Forprosjektet for Fv. 24 ble politisk behandlet og vedtatt i februar 2025, og det ble gitt klarsignal for oppstart av reguleringsplan.

Forprosjekt [2] beskrev muligheten for å justere stigningen til vegtraseen for å forbedre forholdene spesielt for tungtransport vinterstid. Trasévalget til Fv. 24 har vært omdiskutert, og det ble besluttet at vegen skal følge eksisterende trasé. Prosjektet er ca. 2 km langt og omfatter linjustering på eksisterende veg, samt breddeutvidelse til 7,5 m. For å øke trafikksikkerheten for myke trafikanter skal det også bygges gang- og sykkelveg langs fylkesvegen med en bredde på 3 m.

Det er gjennomført prosjektering av veglinja for Fv. 24 Amundrudbakka (se Figur 1-2). Stigningsforholdet er redusert ned til ca. 6%. Dette vil oppnås ved å tilrettelegge for jevn stigning ved å fjerne to kuler og fylle opp veglinja i lavbrekk.

Tiltaket berører dyrka jord både midlertidig og permanent. Det er i prosjektet lagt stor vekt på å begrense inngrep i dyrka jord for å ivareta jordbruksinteressene.

Figur 1-2: Flyfoto med inntegnet plangrense og veglinje for Fv. 24 Amundrudbakka.

1.2 Om matjordplanen

Matjordplanen omfatter dyrka jord, som er en betegnelse for fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite. I denne planen er det kun fulldyrka jord og innmarksbeite som blir berørt av tiltaket.

Formålet med matjordplanen er å sikre at midlertidig beslaglagte områder tilbakeføres etter endt anleggssperiode og at matjord fra permanent beslaglagte områder utnyttes på en god måte, i samsvar med regelverk og avtaler gjort med grunneiere.

Denne planen er utarbeidet samtidig med Detaljreguleringsplan for Fv. 24 Gata - Amundrudbakkaog vil bli oppdatert basert på detaljering i byggeplanfasen. Etterbruk av permanent beslaglagt matjord er foreløpig ikke klart. Matjordplanen må derfor oppdateres i senere fase når erstatningsareal kan utredes.

Gjennomføring av viktige punkter i matjordplanen sikres i planbestemmelser til reguleringsplanen.

1.3 Rammebetingelser

Jordloven [3] og matloven [4] står sentralt ved håndtering av jordbruk i arealplanlegging. I henhold til § 9 i jordloven må ikke dyrket jord brukes til formål som ikke tar sikte på jordbruksproduksjon eller disponeres slik at den ikke blir egnet for jordbruksformål i fremtiden. Dersom dyrket jord skal brukes til annet enn jordbruksformål, vil dette kreve at det gis dispensasjon. Myndighet etter jordlovas § 9 er delegert til kommunen i rundskriv M-34/95 [1]. Matlovens § 18 sier at enhver skal utvise aktsomhet slik at det ikke oppstår fare for utvikling eller spredning av planteskadegjørerere.

Se vedlegg 1 for oversikt over relevante lover, forskrifter og føringer for håndtering av jordbruk.

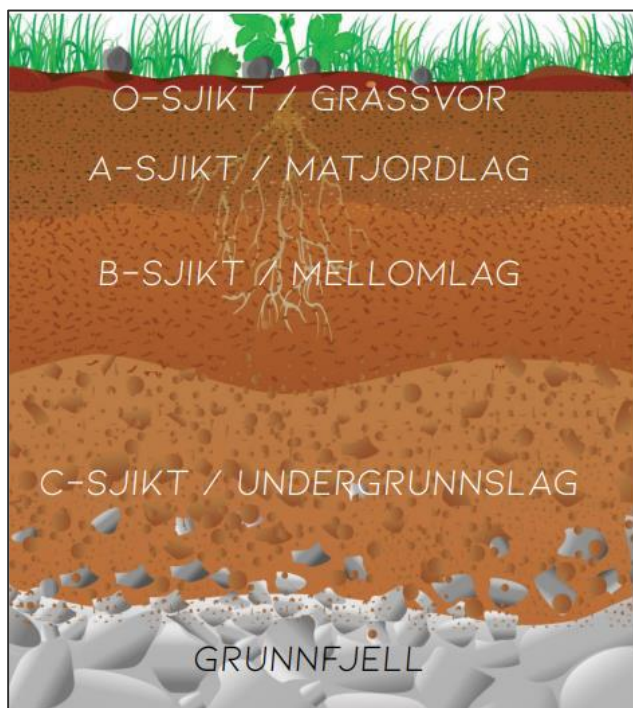
2. Beskrivelse av matjord som berøres

2.1 Generelt om jordsmonn

Det øverste laget, ofte mørkere farget, er betegnet som A-sjiktet eller dyrka jordlaget. Mektigheten av A-sjiktet er normalt 20-30 cm. Her finnes mesteparten av det organiske materiale, og A-sjiktet betegnes som den mest verdifulle dyrka jorda. Over A-sjiktet ligger et såkalt O-sjikt bestående av organisk materiale.

Under toppsjiktet ligger et jordlag med mindre utviklet struktur. Dette kalles B-sjiktet. B-sjiktet inneholder mindre organisk materiale, men det foregår fremdeles en betydelig biologisk aktivitet der planterøttene henter vann og næring. Mektigheten av B-sjiktet er ofte ca. 50 cm, i dybde 30 - 80 cm under terreng. Ved oppbygging av ny dyrka jord er også dette sjiktet av stor betydning og benyttes som undergrunnsjord før A-sjikt legges over.

Under B-sjiktet er det lite jordsmonnsdannende effekter, og jordsmonnet er i stor grad upåvirket. Dette kalles C-sjikt. C-sjiktet ligger ofte dypere enn 80 - 100 cm under terreng.

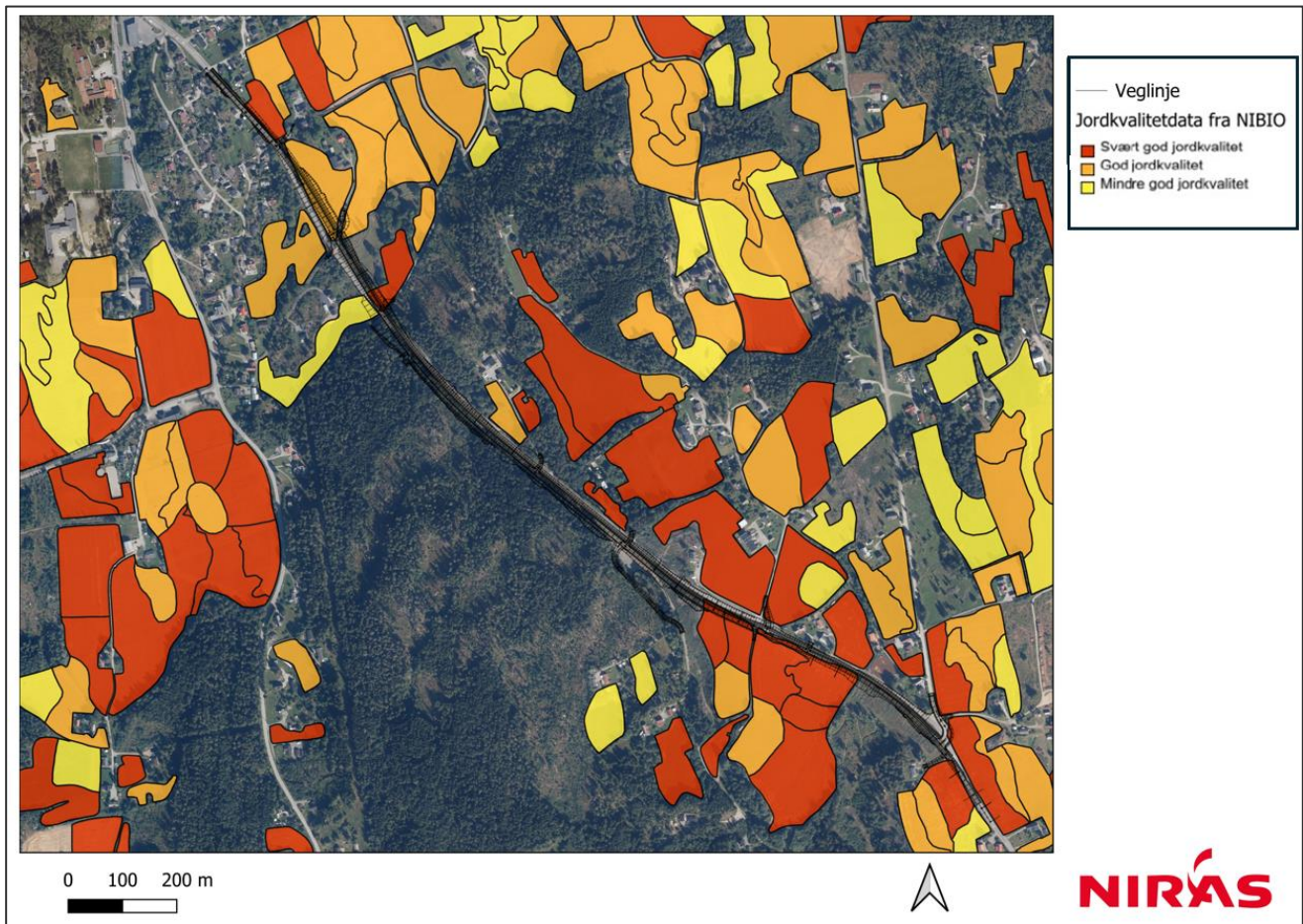
Figur 2-1: Illustrasjon av den generelle lagdelingen til jordsmonn. Figuren er laget av Norsk landbruksrådgivning og NIBIO [5].

2.2 Jordkvalitet

I NIBIOs database «Kilden» er det et kartlag som viser jordkvalitet. Samtlige av de fulldyrka jordene som berøres ble kartlagt i 2016, se Figur 2-2 for hvilken jordkvalitet som er satt på de ulike arealene [6].

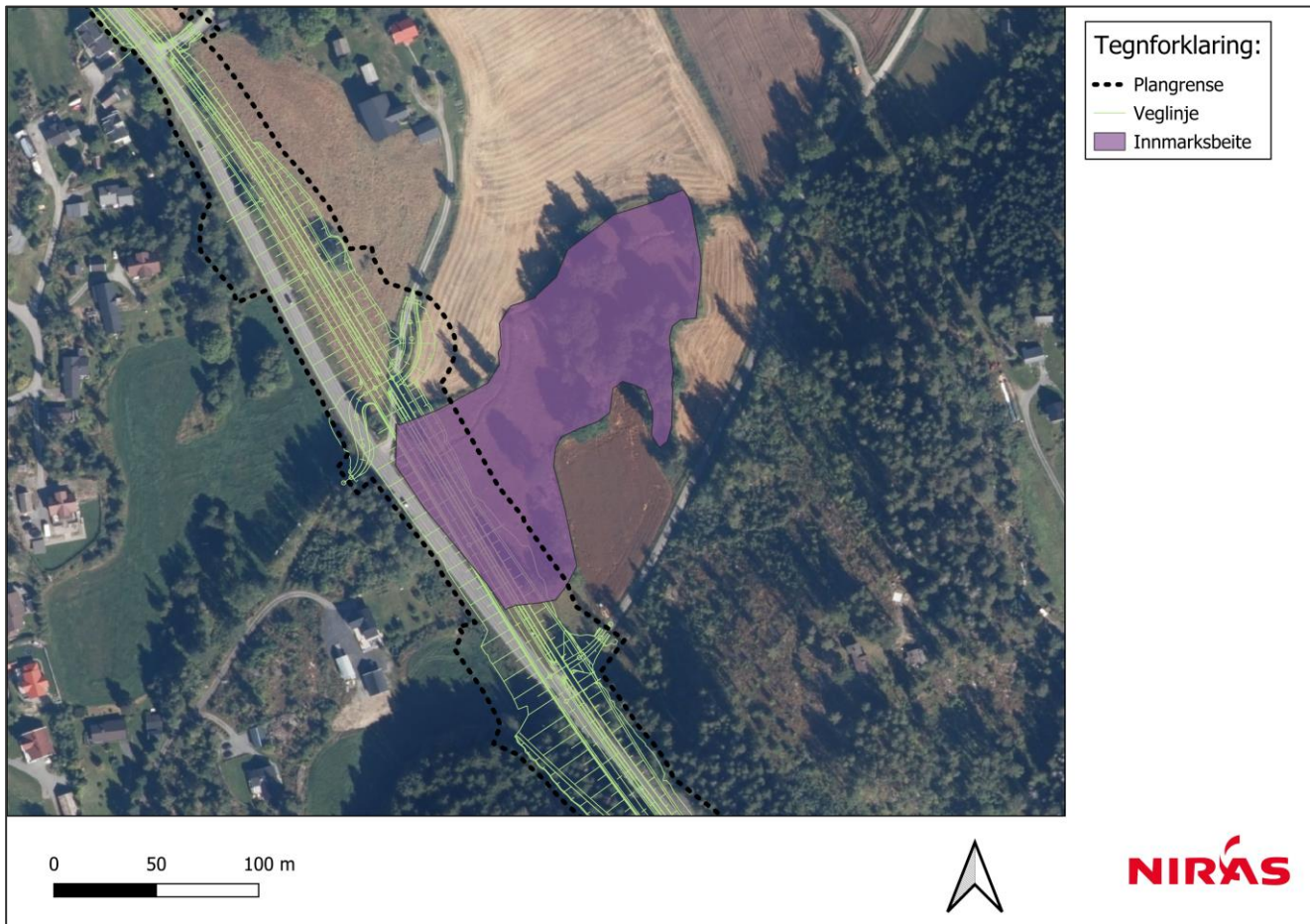
Ved hjelp av informasjon fra databasen kan følgende generelle beskrivelse av jordkvaliteten i området gis:

- Jordsmonn Stagnosol – jordsmonn som er periodevis vannmettet av overflatevann
- Jordsmonn Cambisol – selvdrenert jordsmonn med jordstruktur
- Jordene som er av *svært god* kvalitet er lettdrevne arealer, og gir normalt sett gode og årvisse avlinger av kulturvekster tilpasset det lokale klimaet. Det er forutsatt at arealene med grøftebehov har fungerende grøftesystem og at områder som er noe tørkeutsatt blir kunstig vannet. Jordbruksareal i denne klassen har mindre enn 20 prosent helning.
- Jordene som er av *god* kvalitet er arealer med egenskaper som kan begrense vekstvalg og påvirke den agronomiske praksisen. Det kan dreie som om jordegenskaper som er ugunstig for enkelte kulturvekster, eller areal med helningsgrad mellom 20 og 33 % som kan begrense bruken av enkelte jordbruksmaskiner.
 - Dominerende tekstur i overflatesjikt er grusholdig siltig sand, sandig silt og silt
 - < 6 % organisk materiale i overflatesjiktet
 - Areal med høyt potensiale for korndyrking (bygg)
 - Areal med høyt potensiale for grønnsaksdyrking.

Figur 2-2: Kvalitet på fulldyrka jord langs Fv. 24, vurdert i 2016. Hentet fra NIBIOs database Kilden. Svart linje viser veilinje.

Et område innenfor planområdet [7] er registrert som arealtypen innmarksbeite i AR5, se Figur 2-3. Arealet registrert som innmarksbeite er ikke klassifisert med tanke på jordkvaliteten, men innmarksbeiter havner vanligvis i nedre sjiktet da de ofte har begrensninger som stein, bratt terreng eller dårlig drenering, som gjør det lite egnet til åkerdyrking.

Figur 2-3: Registrert innmarksbeite innenfor tiltaksområdet.

2.2.1 Drift på jordbruksarealene i planområdet

Det er innhentet informasjon om jordbruksproduksjonen til de berørte grunneierne av tiltaket. Innlandet Fylkeskommune sendte ut skjema til grunneierne, hvor de ble bedt om å svare på enkelte spørsmål om jordbrukseiendommen deres. Fem av syv grunneiere svarte på henvendelsen (Tabell 2-1). Aktuelle spørsmål var:

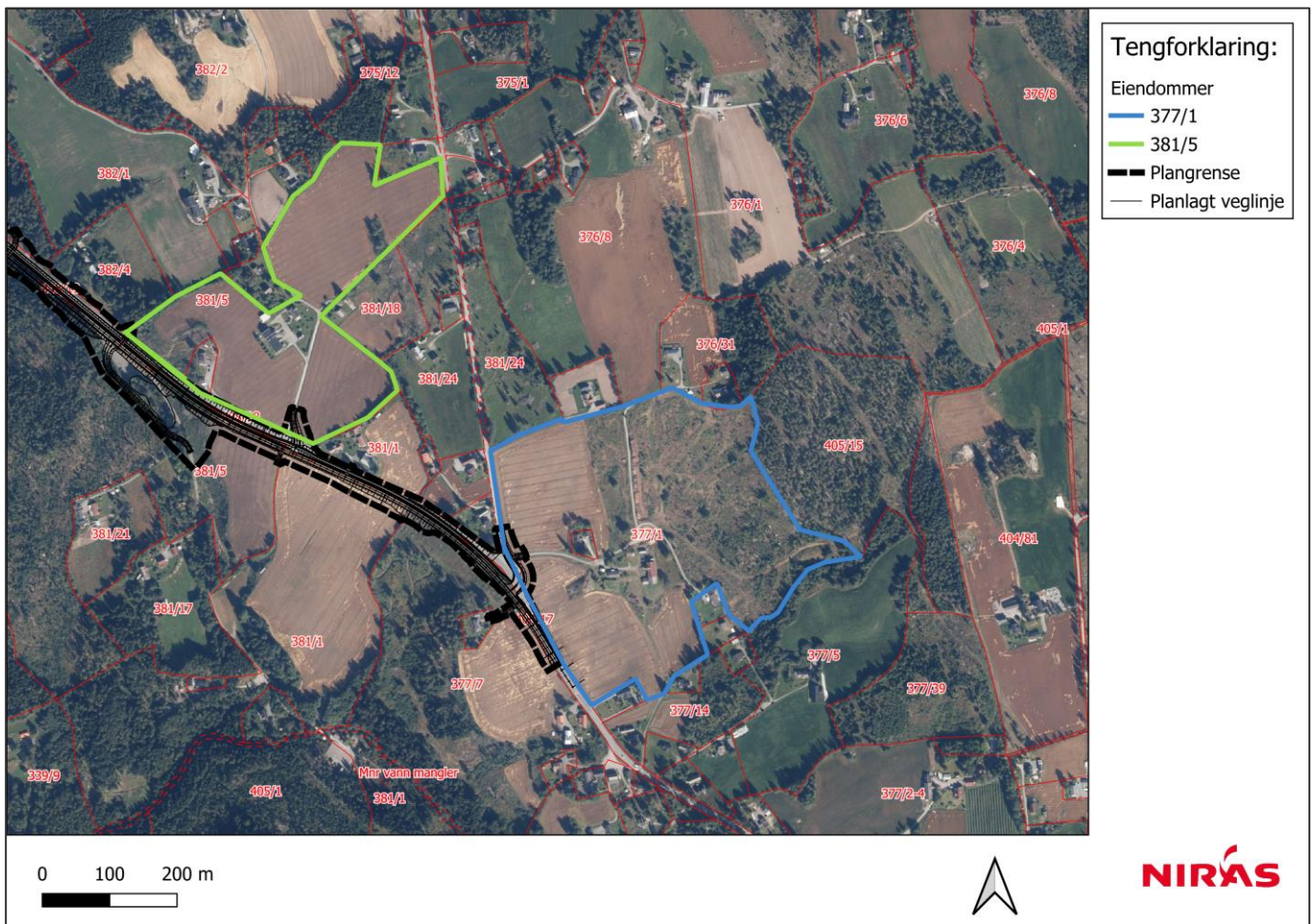
1. Dagens produksjon
2. Historikken på jordbruksdriften
3. Kjent/ukjent med planteskadegjørere på eiendommen
4. Kjent/ukjent med grunnforurensing på eiendommen
5. Anvendelse av nødvendig beslaglagt jordbruksareal i forbindelse med planlagt tiltak

Tabell 2-1 oppsummerer svarene på spørsmålene fra grunneiere. Spørsmål 5 adresseres i kap. 3 *Tiltak for å ivareta matjord*. Tabellen inneholder også informasjon om planlagt permanent og midlertidige beslag av jordbruksareal i forbindelse med tiltaket. I tillegg består tabellen av informasjon om areal typer på de berørte eiendommene som er hentet fra NIBIOs database «Gårdskart» [7]. Kartbasen viser kart og arealinformasjon for landbrukseiendommer. Areal typene som er hentet ut er tilknyttet områdene som er berørt av tiltaket, som grunneierne har oppgitt informasjon om.

Tabell 2-1: Innhentet informasjon fra grunneiere om jordbruksarealene. Arealtype er hentet fra NIBIOs database på gårds-kart.no.

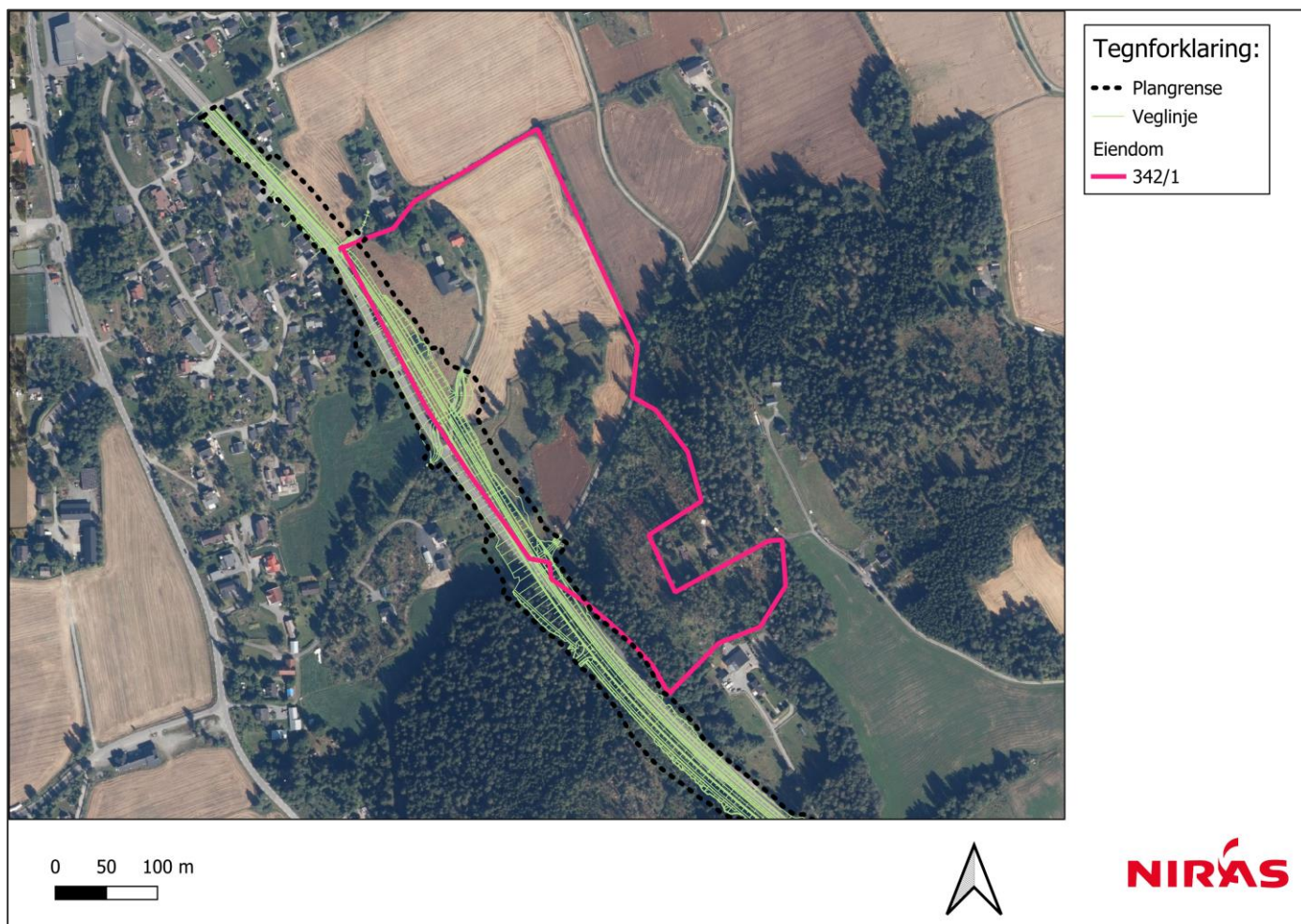
Gnr/Bnr.	Dagens produksjon	Permanent arealbeslag ifm. tiltaket		Midlertidig arealbeslag ifm. tiltaket		Arealtype	Historisk jordbruksdrift	Planteskadegjørere på eiendommen	Grunnforurensing på eiendommen
		Fulldyrka jord	Innmarksbeite	Fulldyrka jord	Innmarksbeite				
343/20	Korn – bygg og havre	748 m ²	-	771 m ²	-	Fulldyrket jord	Jordbær	Ukjent	Ukjent
342/16 (17)	Gress	66 m ²	-	342 m ²	-	Fulldyrket jord	Jordbær og poteter avsluttet ca. 1968)	Ukjent	Ukjent
342/1	Gress	4857 m ²	2526 m ²	727 m ²	1021 m ²	Fulldyrket jord Innmarksbeite	Tidligere korn og potet. Jordbær ca. 1960-1980.	Ukjent	Ukjent
381/1	Korn	2335 m ²	-	1835	-	Fulldyrket jord	Poteter. Jordbær og korn frem til 2009.	Rød marg på jordbær som ble dyrket frem til 2009	Ukjent
377/7	Juletreproduksjon/gress	965 m ²	-	874 m ²	-	Fulldyrka jord Produktiv skog	Korn på søndre åker, juletre på nordre.	Grangal-lelus på juletrær	Ukjent
381/5	Manglende informasjon fra grunneier.	2168 m ²	-	1386 m ²	-	Fulldyrket jord	Manglende informasjon fra grunneier.	Manglende informasjon fra grunneier.	Manglende informasjon fra grunneier.
377/1	Manglende informasjon fra grunneier.	425 m ²	-	910	-	Fulldyrket jord	Manglende informasjon fra grunneier.	Manglende informasjon fra grunneier.	Manglende informasjon fra grunneier.

For eiendommene 381/5 og 377/1, hvor det er manglende informasjon fra grunneier, antas det at det produseres korn. Dette er basert på flyfoto. Se Figur 2-4.

Figur 2-4: Antatt kornproduksjon på eiendommene 381/5 og 377/1.

For eiendom 342/1 antas det at det også produseres korn, i tillegg til gress, på området som vil bli berørt av tiltaket. Dette er basert på flyfoto. Se Figur 2-5.

Figur 2-5: Antatt kornproduksjon, i tillegg til gressproduksjon, på eiendom 342/1.

2.3 Forekomst av floghavre, planteskadegjørere og fremmede arter

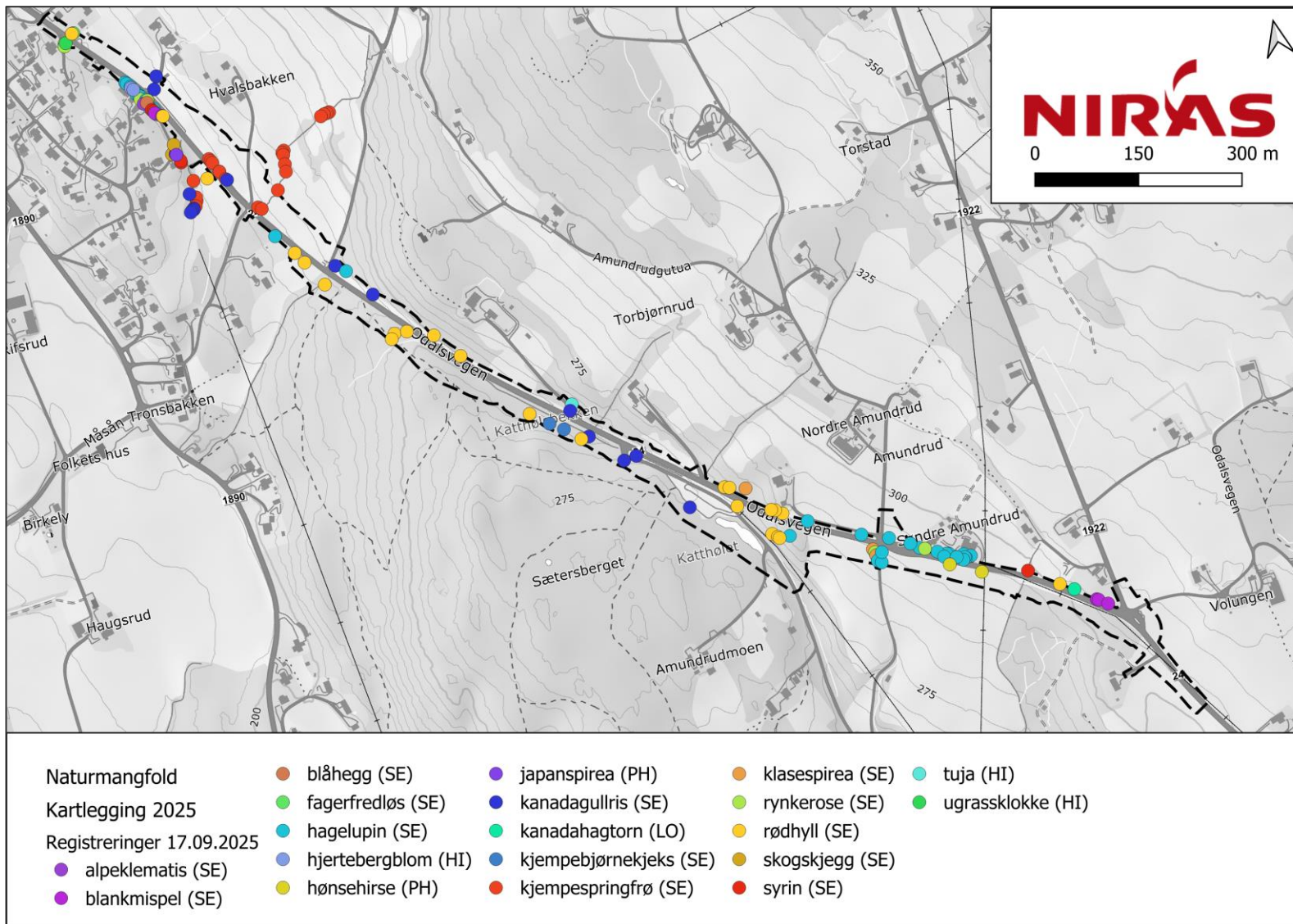
Det ble i 2025 innhentet informasjon fra Mattilsynet og offentlig tilgjengelig register om eventuelle kjente forekomster av floghavre og planteskadegjørere på jordbruksarealene. Det er ikke registrert floghavre eller potet-cystenematode (PCN) på eiendommene langs Fv. 24. PCN-registeret viser kun eiendommer hvor det er gjort funn av PCN. Registeret viser ikke eiendommer som er prøvetatt og funnet fri for PCN. Selv om gårds- og bruksnummeret ikke er i registeret, kan det bety at eiendommen ikke har blitt prøvetatt og at PCN-status dermed er ukjent. Ifølge informasjon fra berørte grunneiere, er det tidligere dyrket potet på noen av jordbruksarealene. PCN, forårsaket av potetdyrking, kan overleve i jorda i opptil 32 år uten at det er vertsplanter til stede. Det kan derfor ikke utelukkes at det er forekomst av PCN på noen av eiendommene. Forekomst av PCN må avdekkes ved prøvetaking før anleggsstart.

Det har vært registrert rød marg på eiendom 381/1 i forbindelse med dyrking av jordbær frem til 2009. Rød marg spres med infiserte jordbærplanter, redskaper, jord og vann. Planteskadegjøreren danner svært motstandsdyktige hvilespor som kan leve i jord uten vertsplanter i mer enn 15 år. Det er forbudt å spre rød marg

med planter og formeringsmateriale. Det er også registrert grangallelus på juletrær på eiendom 377/7. Grangallelus er vanlig på gran, og sitter som kraftige skudd på trær. Gallene bør klippes vekk for å hindre spredning til andre trær.

Utbredelse og plassering av de registrerte planteskadegjørerne må undersøkes ved fjerning og flytting av jordbruksmassene som følge av tiltaket. Forekomst av PCN må også undersøkes ettersom eiendom 381/1 har hatt poteter til 2009, og PCN kan overleve i jorda i opptil 32 år. Planteskadegjørere må også undersøkes ved eiendom 381/5 og 377/1, hvor det er manglende informasjon fra grunneiere.

Under naturmangfoldkartleggingen utført september 2025 ble det observert fremmede arter over hele planområdet. Totalt ble det observert 20 fremmede plantearter, hvor majoriteten tilhører kategorien *svært høy risiko* i henhold til Fremmedartslista (2023). Se Figur 2-6 for lokasjon og oppsummering av funn innenfor planområdet [8]. Flere av disse artene vokser langs jordbruksarealene, men så lenge det drives aktivt jordbruk vil ikke artene kunne etablere seg på selve jordet. Risikoen ligger dermed i videre spredning i kantsonene og eventuelt ut av planområdet via skitne maskiner eller infiserte overskuddsmasser.

Figur 2-6: Fremmede arter registrert innenfor planområdet september 2025. Kart hentet fra KU Naturmangfold, NIRAS Norge (2026) [8].

3. Tiltak for å ivareta matjord

Permanent arealbeslag av dyrka jord er på ca. 14 daa. Midlertidig arealbeslag av dyrka jord er på ca. 7,8 daa. Beslagene ligger i randsone av eksisterende jorder. Se vedlegg for kartoversikt over permanent beslag og midlertidig beslag av dyrket jord for eiendommene, i forbindelse med tiltaket.

Med hensyn til de sammenhengende jordene (hvorav en del av jordene ligger utenfor planavgrensningen), må det for utbygd veg sørges for tilstrekkelig drenering på resterende deler av jordbruksarealene for å hindre økt vannmetning. Det foreligger ingen konkret beskrivelse av anleggsfasen per nå. Generelle hensyn som skal tas for anleggsarbeid ved/i jordbruksareal for å unngå ødeleggelse av dyrka jord, listes opp videre i dette kapittelet.

Ved utbygging av Fv. 24 bør det vurderes kompenserende tiltak for å redusere konsekvensene av tap av jordbruksareal. Et sentralt tiltak er å flytte permanent beslaglagt matjord til egnet erstatningsareal(er), slik at netto tap av matjord unngås eller begrenses. Dette innebærer at jorden benyttes til å etablere et nytt jordbruksareal, og tiltaket anses som kompenserende fordi det opprettholder produksjonspotensialet i et større perspektiv. Dersom erstatningsarealet er impediment (uegnet til dyrking), skadet, eller i ferd med å gå uunngåelig tapt av andre årsaker, kan ferdig opparbeidet areal tilsvare avgiverarealet for å sikre kompensasjon 1:1. Erstatningsarealet må oppfylle flere forutsetninger: Det må være egnet for jordbruk, og helst ligge innenfor samme kommune med tilsvarende klimatiske forhold. Det må også gjøres en vurdering av om opparbeiding av erstatningsarealet fører til andre negative konsekvenser, f.eks. for naturmangfold.

Flytting av jord medfører betydelige kostnader. Prosessen krever at A- og B-sjikt separeres og håndteres forsiktig for å unngå degradering. I tillegg kreves transport til og opparbeiding av nytt areal. Kostnadene kan variere betydelig, og ulike kilder beskriver kostnader fra 190 000 NOK til 500 000 NOK per dekar [9] [10]. Kostnadsbildet er usikkert og er avhengig av flere faktorer.

En grunneier, som ikke blir berørt av tiltaket, har uttrykt ønske om å ta imot permanent beslaglagt jord fra de berørte eiendommene til bruk for dyrking på sin eiendom gnr/bnr 231/1. Det aktuelle området er ca. 30 dekar med tidligere beplantet beite vest for tunet. Det finnes noen bergskjær som må dekkes til før området kan tas i bruk. Potensielt erstatningsareal skal utredes i neste fase, dersom det blir aktuelt å flytte jord utenfor de berørte jordbrukseiendommene.

Dersom erstatningsareal bestemmes i tidlig fase kan det bli utfordringer med tanke på at arealer bindes over lang tid og vil gjøre avtaleinngåelse med grunneiere krevende. Endringer i eiendomsforhold kan også oppstå før gjennomføring.

Andre mulige tiltak er forbedring av eksisterende jordbruksarealer, men dette gir svært begrenset kompensasjon da netto tap av areal fortsatt oppstår. I slike tilfeller må mottaksarealet være *betydelig* større enn avgiverarealet for å kunne kompensere for tapet av jordbruksareal. Flere grunneiere som blir berørt av tiltaket har uttrykt ønske om å beholde beslaglagt jordbruksareal selv til egne formål på sine eiendommer. Detaljer rundt dette vil utredes i senere fase.

4. Utførelse av jordflytting

4.1 Generelt om prøvetaking

Det tas jordprøver for å sjekke parametere som pH, fosfor, kalium, magnesium, kalsium, organisk materiale og type jordart. Uttak av jordprøver gjøres når jorda er stabil, og utenom vekstsesong og ikke på nylig gjødslet/kalket jord. Uttak på snødekket jord bør unngås [11]. Jorda bør undersøkes det samme året som byggestart. Det bør tas 1 prøve per 5-15 daa avhengig av ensartethet. Undersøkelser skal gjøres av en med landbruksfaglig kompetanse.

Det er nødvendig å gjøre en vurdering av jordtype, jordprofil og drenering av jorda som skal flyttes internt på eiendommen. Det lages prøvegrøper på eiendommen for prøvetaking av jorda og for visuell sjekk av jordprofil. Steininnhold, topografi på eiendommen og risiko for pakkeskader må også undersøkes ved intern flytting. Det er ikke nødvendig å sjekke tungmetaller, mikronæringsstoffer og planteskadegjørere med mindre det er mistanke om forurensning. Dersom jorda flyttes til et erstatningsareal utenfor eiendommen må dette også sjekkes, samt en rekke andre forhold slik som erosjonsrisiko, grunnvann, grøftesystem, vegetasjonsdekket, naturverdier både på avgiverarealet og mottakerarealet.

4.2 Hindre spredning av planteskadegjørere

Jordmasser som skal flyttes ut av en driftsenhet må prøvetas for å kartlegge mulig forekomst av planteskadegjørere. Ved flytting av jordmasser som inneholder planteskadegjørere til annen eiendom, må det foreligge dispensasjon fra Mattilsynet. Dette gjelder både A- og B-sjikt.

Anleggsmaskiner som har vært brukt på dyrket mark skal rengjøres før de flyttes fra en eiendom (driftsenhet) til en annen. Entreprenøren må derfor vektlegge god planlegging av rekkefølgen på arbeidet som skal utføres.

Alle som utfører arbeid knyttet til flytting av jord, er omfattet av både aktsomhetsplikten i matloven § 18, slik at det ikke oppstår fare for spredning av planteskadegjørere, og aktsomhetsplikten etter naturmangfoldloven for å unngå å spre fremmede organismer. Beskrivelse av hvordan rengjøringen kan utføres for å overholde aktsomhetsplikten etter de nevnte lovene, er gitt i kap. 5.14 i Miljødirektoratets rapport «Håndtering av løsmasser med fremmede skadelige plantearter og forsvarlig kompostering av planteavfall med fremmede skadelige plantearter (miljodirektoratet.no)» [12].

4.3 Oppgraving

Før arbeid starter opp er det viktig å gjennomføre undersøkelser for å avdekke tykkelsen av A-sjiktet, B-sjiktet og C-sjiktet. Undersøkelsene skal gjennomføres av personell med landbruksfaglig kompetanse.

Jordavtaking skal skje under tørre forhold, og matjord skal ikke flyttes i ugunstig vær eller etter mye regn. Jorda er svært utsatt for jordpakking som kan gi store skader dersom det kjøres med tunge maskiner under våte forhold. Til oppgraving og opplegging i ranker skal det brukes beltegående gravemaskin. Bulldosere og dumpere skal bare brukes på anleggsveiene slik at de ikke forårsaker komprimeringsskader.

Matjord skal tas av og rankes langs eiendommen der den tas av. Dyrka jordsjiktet (A-sjikt) skal ikke blandes med underliggende lag. Nøyaktighet ved avtaking er viktig. Ved erstatningsarealer som innebærer nydyrking, skal hele jordprofilen (1 meter dybde) tas vare på, og A-, B- og C-sjikt lagres i ranker hver for seg og merkes.

4.4 Mellomlagring

Ved mellomlagring kan det oppstå forskjellige typer skader på matjord. For eksempel kan det oppstå oksygenfrie (anaerobe) forhold som kan føre til dannelse av stoffer som er skadelige for planter eller at organisk innhold og konsentrasjon av næringsstoffer reduseres. Det kan også skje endringer i strukturen som gjør jorda vanskeligere å bearbeide.

Matjord skal tas av og rankes opp innenfor samme eiendom den er tatt fra. For å hindre skader er følgende viktig:

- Rankene må ikke være for høye (maksimalt 2 meter). Lave ranker minimerer risikoen for anaerob gjæring og ødelagt struktur. De skal ikke være brattere enn at de kan kjøres på med traktor.
- Matjord skal vendes på halvårlig for å unngå at det oppstår anaerobe forhold.
- Rankene skal anlegges på tørre områder med god bæreevne slik at vann lett dreneres bort.
- Det må ikke kjøres med tunge maskiner på den lagrede jorden.
- Det må ikke legges torv eller grenavfall i depotet. Rankene skal sikres mot ugress i hele perioden f.eks. ved tilsåing med raigress eller en egnet gressblanding.
- Massene lagres på duk for å holde dem adskilt fra underliggende masser.

4.5 Etablering av riggområder

Dersom det er aktuelt å anlegge riggplass på resterende jordbruksareal, skal A-sjikt fjernes og mellomlagres før det legges fiberduk og fylles opp med grus og steinmaterialer. Dette skal gjøres for å sikre underliggende masser slik at arealene kan tilbakeføres etterpå. Ved utlegging av duk på riggområder og midlertidige, faste kjøreveger, skal det legges et ca. 5-20 cm tykt lag med steinmel (0-2 mm fraksjon) som skal hindre at stein klemmes ned i underliggende leire, og gjøre det lett å fjerne duken etter fullført anleggsarbeid [[13].

4.6 Tilbakeføring

Der det er midlertidig bruk av jordbruksareal under anleggsarbeidene, er det en forutsetning at matjord reetableres på en forsvarlig måte når anleggsarbeidene er avsluttet. Utlegging av A-sjikt skal bare skje når jorda er tilstrekkelig tørr og faren for jordpakking er liten. All landbruksdrenering som eventuelt har blitt skadet må erstattes for å opprettholde en minst like god funksjon som tidligere.

Matjord legges tilbake for å gjenskape opprinnelig tilstand på områder som har vært midlertidig beslaglagt. Stripevis utlegging der gravemaskin og maskin for jordtransport kjører i samme spor er en god metode. Da kan gravemaskin jordløsne B-sjikt i det felles kjøresporet før jord legges ut etter hvert som maskinene trekker seg ut av området.

Følgende retningslinjer er ellers viktige:

- Større stein og andre fremmedelementer skal sorteres ut
- Bruke så lette maskiner som mulig ved omdisponeringen
- Utføre utleggingen med så lite kjøring på jorda som mulig
- Det må ikke kjøres over dyrka jorden rett etter at den er utlagt

Alt av gjerdemateriell, skilt, ledninger og annet som kan ha blitt etterlatt gjennom anleggsperioden skal fjernes før anlegget avsluttes. Dette gjøres for å unngå at det kan være til hinder for framtidig drift av eiendommen.

5. Oppsummering – «Huskeliste» for utførende

Viktige punkter for håndtering av matjord er oppsummert punktvis under, som en «huskeliste» for utførende:

Forberedelse til anleggsperiode

- Ta nødvendige jordprøver av jorda
- Avklare behovet for dispensasjon fra Mattilsynet i forbindelse med anleggsarbeid på eiendom med planteskadegjørere.
- Utbredelse av planteskadegjørere må være tilstrekkelig kartlagt i henhold til Mattilsynets retningslinjer og tiltak for å unngå spredning må være innarbeidet i anleggsrutinene.
- Det stilles krav om jordbruksfaglig kompetanse hos entreprenør og at personell som skal håndtere matjord instrueres før anleggsstart.
- Det må tas hensyn til nedbørsforhold når jordhåndteringen planlegges og gjennomføres.

Håndtering av matjord

- Matjordsjiktet skal ikke blandes med underliggende lag. Nøyaktighet ved avtaking er viktig.
- Ved erstatningsarealer som innebærer nydyrking, skal hele jordprofilen (1 m dybde) tas vare på og A-, B- og C-sjikt, lagres i ranker hver for seg og merkes.
- Unngå bearbeiding av matjord som kan medføre komprimering. Dette gjelder klapping, glatting, pussing osv. Overganger mellom sjikt skal være ujevne.

Mellomlagring

- Det skal etableres dreneringssystem/avskjærende grøfter på nedsiden av rankene for å forhindre avrenning og erosjon.
- Rankene må ikke være for høye (maksimalt 2 meter). Lave ranker minimerer risikoen for anaerob gjæring og ødelagt struktur.
- Matjorden skal vendes på halvårlig for å unngå at det oppstår anaerobe forhold.
- Det må ikke kjøres med tunge maskiner på den lagrede jorden.
- Det må ikke legges torv eller grenavfall i depotet.
- Rankene skal sikres mot ugress i hele perioden f.eks. ved tilsåing med raigress eller en egnet gressblanding.

Maskiner, utstyr og smittehåndtering

- Kjøring innenfor områder med matjord skal begrenses.
- Det skal benyttes lettest mulig utstyr, fortrinnsvis maskiner med belter og lavt marktrykk. Bulldosere skal aldri brukes på matjord.
- Alle maskiner benyttet til fjerning eller flytting av matjord skal rengjøres før de benyttes på andre eiendommer.

Istandsetting

- På anleggsareal som skal tilbakeføres må overflaten av B-sjiktet løsnes (grubbes) før tilbakefylling av matjord (A-sjikt).
- Utlegging av A-sjikt skal bare skje når jorda er tilstrekkelig tørr og faren for jordpakking er liten. Fortrinnsvis vår/forsommer eller umiddelbart etter normal høstingstid.

- Det må ikke kjøres over matjorden rett etter at den er utlagt.

6. Usikkerhet og uavklarte forhold

Det er flere forhold som ikke er avklart i denne planfasen. Det kan forekomme endringer i arealbeslag av permanent og midlertidig dyrket jord grunnet endring i prosjektering av veg. Etterbruken av matjorda som blir permanent beslaglagt er ikke avklart. I videre arbeid må det vurderes om matjorda kan flyttes internt på eiendommene som berøres, eller om den skal flyttes til annet erstatningsareal. Det er ikke undersøkt tykkelsen på matjordlaget eller gjort andre prøvetakinger av matjorda i området. Gjennomføring av prøvetaking for planteskadegjørere anbefales samme år som byggestart. På to av eiendommene er det usikkerhet knyttet til dagens drift og historikk angående planteskadegjørende og forurensning i grunnen, se nærmere beskrivelse i kap. 2.2.1. I senere planfase vil forholdene nevnt over detaljeres/avklares.

7. Referanser

- [1] Lovdata, «Rundskriv M-34/95 Jordloven §§ 9 og 12.».
- [2] Innlandet Fylkeskommune, «Utvikling av fylkesveg 24 i Stange kommune og fylkesveg 33 i Østre Toten kommune. Forprosjekt 2024,» 2024.
- [3] Lovdata, «Lov om jord (jordlova),» [Internett].
- [4] Lovdata, «Lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven),» [Internett].
- [5] S. i. Nordland, «<https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-nordland/dokument-fmno/landbruk-og-mat-dokumenter/jordbruk-dokumenter/jordmasser---praktisk-veileder--kortversjon.pdf>,» [Internett].
- [6] NIBIO, «Kilden: Arealinformasjon,» [Internett]. Available: <https://kilden.nibio.no/?topic=arealinformasjon&zoom=0.5&x=284337.75&y=7219344&bgLayer=graatone>. [Funnet november 2025].
- [7] NIBIO, «Gårdskart,» [Internett]. Available: <https://gardskart.nibio.no/search>. [Funnet november 2025].
- [8] N. N. AS, «Fv.24 Amundrudbakka - KU Naturmangfold,» 2025.
- [9] Norsk Landbruksrådgivning, *Erstatningsareal*. [Uttalelse 2025].
- [10] Grønn Anleggssektor, *Jordflytting i praksis*. [seminar 2025].
- [11] Eurofins, «Uttaksbeskrivelse - jordprøver til gjødslingsplanlegging».
- [12] S. AS, «Håndtering av løsmasser med fremmede skadelige plantearter og forsvarlig kompostering av planteavfall med fremmede skadelige plantearter,» 2018.
- [13] NIBIO, «Hvordan etablere midlertidig anleggsveg på dyrka mark,» 2021.
- [14] Lovdata, «Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere,» [Internett].
- [15] Mattilsynet «Slik oppfyller dere kravene til produksjon og omsetning av poteter».
- [16] Mattilsynet, «Veileder for prøvetaking for potetecystenematoder (PCN)».
- [17] Mattilsynet, «PCN-register,» [Internett].
- [18] Lovdata, «Forskrift om floghavre,» [Internett].
- [19] Mattilsynet, «Hvordan unngå å spre planteskadegjørere og ugras ved anleggsarbeid og flytting av jord,» [Internett].
- [20] Lovdata, «Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven),» [Internett].
- [21] Lovdata, «Forskrift om fremmede organismer - Kapittel V. Krav til aktsomhet og til virksomheter og tiltak som kan medføre spredning av fremmed.,» [Internett].
- [22] S. N. AS, «M-982 Håndtering av løsmasser med fremmede skadelige plantearter og forsvarlig kompostering av planteavfall med fremmede skadelige plantearter,» 2018.
- [23] Lovdata, «Statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet,» [Internett].
- [24] L.- o. matdepartementet, «Oppdatert jordvernstrategi,» 2023.
- [25] S. kommune, «Kommuneplan,» 2023. [Internett].

Vedlegg

1. Rammebetingelser

1.1.1 Regelverk

En rekke ulike lover og forskrifter inneholder bestemmelser som er relevante ved håndtering av jordbruk.

1.1.1.1 Jordlova

Det overordnede regelverket for dyrket jord er jordlova [3]. I henhold til § 9 i loven må ikke dyrket jord brukes til formål som ikke tar sikte på jordbruksproduksjon eller disponeres slik at den ikke blir egnet for jordbruksformål i fremtiden.

Dersom dyrket jord skal brukes til annet enn jordbruksformål, vil dette kreve at det gis dispensasjon. Myndighet etter jordlovas § 9 er delegert til kommunen i rundskriv M-34/95. [1]

1.1.1.2 Matloven

Matloven § 18 sier at enhver skal utvise aktsomhet slik at det ikke oppstår fare for utvikling eller spredning av planteskadegjørere. [4]

1.1.1.3 Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere

I tilfeller der jord skal flyttes, vil forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere være relevant [14]. Forskriften inneholder særskilte krav for å hindre spredning av planteskadegjørere i § 5. For jord er det krav om dokumentasjon av at jorden skal være fri for lys ringrâte, potetcystenematode og potetkreft (ref. vedlegg 4B til forskriften). I henhold til Mattilsynets veiledere er potetkreft ansett som utdødd i Norge, mens jorden anses å være fri for lys ringrâte ved dokumentasjon av at det ikke er dyrket potet på området de siste tre årene [15].

Potetkreft og lys ringrâte analyseres via plantemateriale. Potetcystenematode (PCN) kan overleve opptil 32 år uten at det er vertsplanter til stede. Mattilsynets veileder for prøvetaking sier at det skal tas prøver for potetcystenematode når det skal flyttes på jordmasser i forbindelse med utbygging eller anleggsvirksomhet for å oppfylle kravene i regelverket [16]. Mattilsynet har et eget register med eiendommer som har restriksjoner på grunn av potetcystenematode [17].

1.1.1.4 Forskrift om floghavre

Forskriftens § 9 forbyr omsetning av jord fra eiendommer der det er floghavre [18]. Eiendommer der det oppdages floghavre skal meldes inn til mattilsynet og inkluderes i floghavregisteret. Floghavre bestemmes ved analyse av plantemateriale.

Dersom jord med innhold av PCN, lys ringrâte, potetkreft eller floghavre skal flyttes, må det søkes om dispensasjon til dette fra Mattilsynet [19]. Søknaden må inneholde planer for hvor jorda skal benyttes, hvordan transporten skal foregå og hvordan maskiner og utstyr skal rengjøres.

1.1.1.5 Naturmangfoldloven

Naturmangfoldloven § 28 sier at den som setter i verk virksomhet eller tiltak som kan medføre spredning eller utslipp av levende eller levedyktige organismer til steder der de ikke forekommer naturlig, i rimelig utstrekning, skal treffe tiltak for å hindre at dette skjer [20].

1.1.1.6 Forskrift om fremmede organismer

Forskriftens § 18 inneholder en aktsomhetsplikt som sier at den som iverksetter tiltak som kan medføre utilsikket spredning av fremmede organismer skal opptre aktsomt for å hindre at aktiviteten medfører uheldige følger for det biologiske mangfoldet [21]. Videre sier forskriften i § 24 at det før flytting av løsmasser eller andre masser som kan inneholde fremmede organismer, skal undersøkes om massene inneholder fremmede organismer som kan gi risiko for uheldige følger for det biologiske mangfoldet.

Miljødirektoratet har utarbeidet veiledningsmateriell som tar for seg flytting av masser og anbefaler ulike tiltak avhengig av hvilken art det gjelder [22].

1.1.1.7 Statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet

Retningslinjene skal sikre en samordnet og bærekraftig bolig-, areal- og transportplanlegging og bidra til mer effektive planprosesser [23]. Retningslinjenes kapittel 3 inneholder generelle retningslinjer for hele landet. Her omtales jordvern som følger:

«Omdisponering av dyrka jord skal minimeres, og arealplanleggingen skal bidra til å nå målet om redusert omdisponering av dyrka jord i tråd med nasjonal jordvernstrategi. Jordvern bør være et overordnet hensyn i arealplanleggingen. Potensialet for fortetting og transformasjon skal kartlegges og bør utnyttes før det vurderes å ta i bruk dyrket eller dyrkbar jord til utbyggingsformål. Hensynet til jordbrukets kulturlandskap, urbant landbruk og matberedskap skal også vektlegges. Det bør vurderes å oppheve gamle planer som innebærer omdisponering av dyrka jord, og tilbakeføre arealene til LNFR-formål».

1.1.2 Nasjonale føringer

1.1.2.1 Jordvernstrategi

Den nasjonale jordvernstrategien ble lagt frem som vedlegg til proposisjonen om jordbruksoppgjøret i 2023 og inneholder mål for omdisponering av dyrka jord, samt tiltak for å oppnå dette [24]. Det er satt et mål om at maksimalt 2000 dekar dyrka mark skal omdisponeres per år. Målet skal nås innen 2030.

Blant tiltakene som omtales i strategien for å oppnå målet er:

- Utvikling av et sentralt register for viktige jordbruksarealer av nasjonal interesse
- Etablering av et nytt kartlag for dyrkbar jord
- Utvikling av et jordbruksarealregnskap, som kan bli en del av nasjonalt arealregnskap
- Utredning av en hjemmel i jordlova for vern av viktige jordbruksarealer
- Systematisk registrering av faktisk nedbygging av jordbruksareal
- Tiltak med sikte på å redusere landbrukets egen nedbygging

1.1.3 Kommunale føringer

1.1.3.1 Kommuneplan 2023-2035, Stange kommune

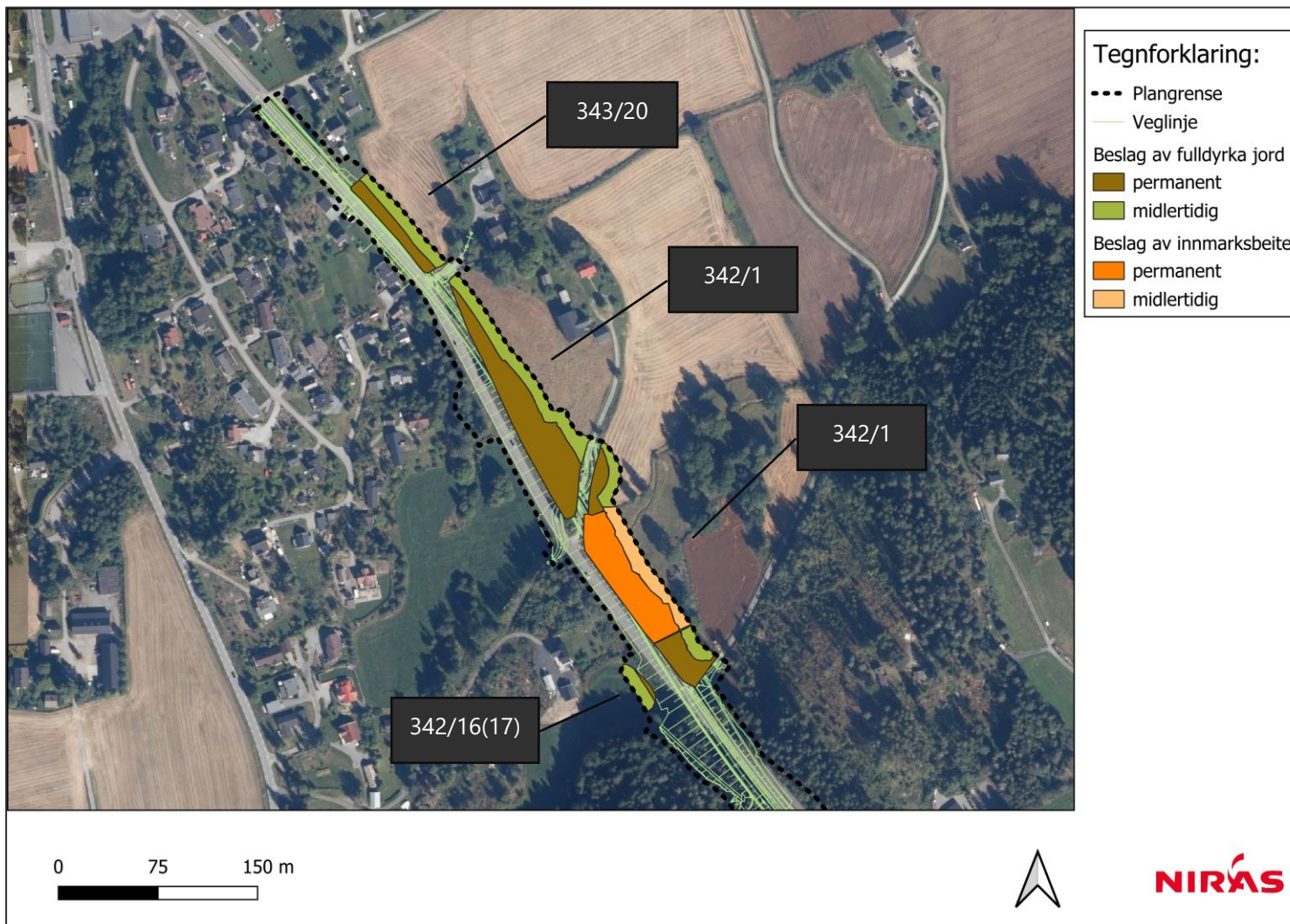
Kommuneplanens arealdel inneholder følgende rekkefølgekrav ved tiltak som inkluderer omdisponering av dyrka jord [25]:

«Dyrka jord skal tas vare på og sikres bruk til fortsatt matproduksjon. Hvordan flytting og bevaring av dyrka jord skal skje, må avklares gjennom en matjordplan før tiltak kan igangsettes. Massehåndteringen forutsettes avklart ut fra en *jordbruksfaglig begrunnet vurdering*».

2. Oversikt over arealbeslag av dyrka jord

Se figurene i delkapitlene 2.1 og 2.2 for oversikt over permanent og midlertidig beslag av dyrka jord, nord og sør i tiltaksområdet.

2.1 Beslag av permanent og midlertidig fulldyrka jord og innmarksbeite, nord i tiltaksområdet

2.2 Beslag av permanent og midlertidig fulldyrka jord, sør i tiltaksområdet

